

EL MOBLE DE FUSTA CORBADA I EL MODERNISME A LA BARCELONA DEL 1900

Julio Vives Chillida

Resum. Aquesta comunicació presenta sintèticament els resultats d'una recerca sobre la influència del moble de fusta corbada a la Barcelona del 1900 des de la perspectiva del modernisme. S'estudien espais modernistes, espais eclèctics i retrats i es reproduïxen en làmines els diferents models de moble corbat identificats. La conclusió és que en els espais analitzats es trobaven mobles dels fabricants vienesos Germans Thonet, J & J Kohn i D.G. Fischel Fills així com de fabricants valencians com Salvador Albarca, Ventura Feliu i Luis Suay.

Paraules clau: moble, fusta corbada, modernisme, Barcelona, 1900, Thonet, Kohn, Fischel.

Abstract. This communication presents succinctly the results of a research about the influence of bentwood furniture in Barcelona around 1900 from the perspective of *Art Nouveau*. The author study modernist places, eclectic places and portraits and afterwards the different models of bentwood furniture identified are reproduced in sheets. The conclusion is that in the analysed places there was furniture of Viennese Thonet Brothers, J & J Kohn and D.G. Fischel Sons and also by Valencia bentwood furniture makers like Salvador Albarca, Ventura Feliu and Luis Suay.

Keywords: Bentwood, Furniture, *Art nouveau*, Barcelona, 1900, Thonet, Kohn, Fischel.

1.- Dins del estudis sobre el modernisme a Catalunya, inclòs el modernisme a Barcelona, manca una recerca sobre la influència del moble corbat en els interiors, ja sigui d'espais públics, privats, retrats, etc. Entenem per moble corbat el fabricat mitjançant la tècnica de corbar la fusta escalfant-la al vapor; tècnica que va

desenvolupar durant la segona meitat del Segle XIX Michael Thonet i els seus fills (Germans Thonet) i va ser seguida per altres fabricants del imperi austrohongarès, com Jacob & Josef Kohn i D.G. Fischel Fills, (genèricament “Moble de Viena”) ¹ i productors d’altres països europeus com Espanya, principalment Salvador Albar, Ventura Feliu i Luis Suay de València ². La raó que justifica l’estudi és el poc coneixement que es té dels diferents models i fabricants de mobiliari corbat a la Barcelona de l’època. Aquest desconeixement contrasta amb el reconeixement genèric del moble corbat com a contribució a la imatge moderna i cosmopolita de la ciutat a finals del segle XIX i principis del XX.

Les relacions entre el moble de fusta corbada i el modernisme són complexes. El moble corbat és habitualment presentat com un exemple de moble modernista per ell mateix donades les seves corbes -quan en té-, i perquè és present en espais interiors construïts en aquest estil, com és el cas de cafès i restaurants. Però és un fet que la fusta corbada és una tècnica que pot ser utilitzada per crear moble en qualsevol dels estils reconeguts, historicismes inclosos ³. Christopher Wilk es referia a la idea bastant estesa

¹ La bibliografia sobre Thonet i el moble corbat és extensa. Vid. OSTERGARD, Derek (Ed.), *Bent Wood and Metal Furniture, 1850-1946*, Chicago: The American Federation of Arts, 1987; Giovanni i Chiara RENZI, *Curve e Biondi Riccioli Viennesi. Mobili in faggio curvato da Michael Thonet ad Antonio Volpe*, Milano: Silvana Editoriale, 2000; i OTTILINGER, Eva (HG), *Gebürder Thonet. Möbel aus Gebogenem Holz*, Wien: Böhlau, 2003. Sobre Kohn vid. Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn: una mirada desde Barcelona*, Barcelona: Editorial La plana, 2006. Sobre Fischel cfr. SIMONIKOVÁ, Jaromira, (Ed.), *D.G. Fischel Söhne. Niemes-Wien. Der Katalog von 1915*, München: Ketterer Kunst Verlag, 1992. Encara és un llibre de referència el de George CANDILIS, *Muebles Thonet. Historia de los muebles de madera curvada*, Barcelona: Gustavo Gili, 1980. També Alexander von VEGESACK, *Thonet. Classic Furniture in Bent Wood and Tubular Steel*, New York: Rizzoli, 1997.

² Sobre el moble corbat valencià vid.: Manuel LECUONA i Manuel MARTÍNEZ TORÁN, “Encanti i procés modernitzador del moble corbat”, a: Manuel MUÑOZ, *El modernisme a la Comunitat Valenciana*, València: Diputació de València/Centre cultural La Beneficència, 1998, pp. 155-181; Julio VIVES CHILLIDA, “Salvador Albar: un mueblista valenciano en Barcelona”, *RES MOBILIS*, vol. IV, número 4, 2015, pp. 110-125; *Ibid.*, “La imagen de la fábrica de muebles curvados hijo de Ventura Feliu (Valencia)”, a *Diseño, imagen y creatividad en el patrimonio industrial*-, “XII Jornadas Internacionales de Patrimonio Industrial”- Gijón, 30 de setembre-2 d’octubre de 2010, 2011, pp. 337-349.

³ Sobre aquesta qüestió dels estils de moble corbat cfr. especialment Ghenete ZELLEKE, “Bentwood Furniture in Context: a Stylistic Overview”, a: *Against the Grain. Bentwood Furniture from the Collection of Fern and Manfred Steinfeld*, The Art Institute of Chicago, 1993, pp. 11-24; i Julio VIVES CHILLIDA, “Historicisme i moble corbat (1875-1900): Jacob & Josef Kohn a l’Exposició Universal de Barcelona de 1888”, a: *Eclecticisme, l’avantsala del modernisme*:

a principis del segle XX, probablement pel crític d'art Ludwig Hevesi (1843-1910), de la compatibilitat entre el moble de fusta corbada i l'estil sinuós de l'*Art Nouveau* ⁴. Nosaltres pensem que no solament hi ha compatibilitat sinó també *influència* i *afinitat*: una clara sintonia entre la tècnica expressiva del moble de fusta corbada i el modernisme català, del qual es podria dir que constitueix, en certa mesura, una de les seves fonts, fet que no és estrany si es considera a més a més que el mobiliari original de Thonet anticipa les formes de l'*Art Nouveau* ⁵.

Aquesta recerca sobre la influència del moble corbat a la Barcelona del temps del modernisme té un requisit: hem de distingir primer entre els diferents fabricants de moble vienès, Thonet, Kohn i Fischel especialment, doncs no tot és “moble Thonet” com sovint s'acostuma a simplificar; i a més a més hem de distingir el moble vienès del moble corbat valencià que va ser tan important a Barcelona des dels inicis del segle XX, com es mostra, per exemple, als catàlegs dels Magatzems “El Siglo” de les Rambles i a les imatges que ens han quedat en postals d'aquest establiment pioner del gran comerç a Barcelona ⁶.

Dintre d'aquesta tipologia genèrica del moble corbat ens trobem amb mobles, especialment cadires, de característiques diferents. Unes, com seria l'exemple de la nº 14 de Thonet, de caire senzill, essencial i pràctic, com sovint s'identifica l'anomenat “estil Thonet”. Altres, les menys, són més aviat historicistes, imitant

espais i mobiliari. L'estil de l'Eixample de Barcelona, Museu del Disseny/Associació per a l'Estudi del Moble, Barcelona: 2015, pp. 95-104: pp. 95-96.

⁴ Christopher WILK, *Thonet: 150 years of Furniture*, London: Barron's, 1980. p. 61. També es fan ressò d'aquesta influència del moble corbat en l'*Art Nouveau* Giovanna MASSOBRIO i Paolo PORTOGHESI, *Casa Thonet. Storia dei mobili in legno curvato*, Bari, Laterza, 2ª ed., 1990, p. 59.

⁵ En aquest sentit, Teresa Sala ha mencionat respecte al moble corbat que “l'agilitat estructural de les formes curvilínies encaixa perfectament amb les formes de l'*Art Nouveau*”: Teresa M. SALA, “*Ars Lignaria*: fusteria artística, ebenisteria i decoració a l'època del modernisme”, a: Francesc FONTBONA (Dir.), *El modernisme*, vol. IV. *Les arts tridimensionals. La crítica del modernisme*, Barcelona: L'Isard, 2003, pp. 155-170: p. 162.

⁶ Cfr. sobre la importància del mercat local de moble corbat: Teresa M. SALA i Julio VIVES, “The Artistic Woodworking Sector in Barcelona at the Turn of the Twentieth Century: Developments in Commerce and Enterprise”, a: Anna CALVERA/GRACMON (Eds.), *From industry to Art. Shaping a Design Market through Luxury and Fine Crafts (Barcelona 1714-1914). Essays on Local History*, Barcelona: Gustavo Gili, 2014, pp. 113-133: pp. 125-131.

l'estil gòtic, barroc o renaixentista, o amb un aspecte decididament eclèctic. Altres són clarament *Art Nouveau*, per identificació amb aquest estil nascut a Bèlgica i França abans del 1900, per la sinuositat de les seves corbes o la decoració floral que presenten; i finalment, ens trobem amb mobiliari més geomètric, d'estil *Secession*, dissenyat particularment per Josef Hoffmann i Gustav Siegel a partir del 1900 i que va omplir de moble modern -també se'l qualifica de vegades com a proto-racionalista- els catàlegs comercials de la casa Kohn ⁷. De fet a Barcelona es venien mobles de Kohn per part de Baldomero Martínez al mateix carrer Pelai n° 50 i la mateixa empresa tenia un dipòsit al carrer Elisabets n° 3 almenys des de l'any 1884, fins que l'any 1908 va obrir durant quatre anys una decorada botiga a la Plaça de Catalunya n° 21, al costat de la Maison Dorée ⁸.

2.- Els espais modernistes examinats, principalment espais públics d'oci, els models de mobiliari dels quals estan recollits a la làmina 1 (L-1) [Fig. 1] són els següents:

Fig. 1.

Cafè Torino (1902). Establiment famós del torinès Flaminio Mezzalama, comerciant de Vermut a Barcelona. Estava al Passeig de Gràcia n°18, a l'alçada de la Gran Via, i va rebre el premi al millor establiment de la ciutat de l'any 1902. Van col·laborar en la seva construcció, sota la direcció de Ricard de Capmany, els dissenyadors i arquitectes més importants de l'època com Josep Puig i Cadafalch i Pere Falqués, entre altres. Antoni Gaudí va col·laborar en el saló àrab del cafè ⁹. En les fotografies

⁷ Vid. una anàlisi dels diferents models des de la perspectiva de l'avantguarda vienesa: Christian WITT-DÖRRING, "Bent-wood production and the Viennese avant-garde: the Thonet and Kohn Firms 1899-1914", a: OSTERGARD, Derek (Ed.), *Bent Wood...*, pp. 95-120.

⁸ Cfr. el *Anuario del comercio, de la industria y de la administración de España (Bailly-Baillière)*, 1908, T. I, p. 992. Es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya una fotografia de Brangulí Fotògrafs de 1910 ca. on es veu clarament aquesta botiga de Kohn a la Plaça de Catalunya n° 21. Segons consta a *La Vanguardia* de 25 d'abril de 1908 (p. 3) la botiga "de estilo moderno" estava decorada per un tal Sr. Puente.

⁹ Una fotografia del saló àrab a Francesc FONTBONA (Dir.), *Joies del modernisme català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2011, p. 412. Vid. les fotografies interiors del Torino a: Albert GARCÍA ESPUCHE, *El Quadrat d'Or. Centro de la Barcelona Modernista*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Lunwerg Editores, 2ª ed., 2002, p. 293.

existents es veuen uns tamborets amb la placa característica de la botiga de Germans Thonet (L-1-21) i unes cadires del model 100 ½ de Thonet amb una decoració gravada al respatllet (L-1-20). **Gran Hotel Internacional.** Obra de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner (1888), el qual va incorporar el moble corbat en els seus projectes en diverses ocasions. L'Hotel Internacional era un edifici protomodernista efímer construït per a l'Exposició Universal de 1888 i derruït en acabar l'Exposició. En alguna rara fotografia del saló interior ¹⁰ es veuen uns balancins del model nº 11 (a partir del 1900 model nº 811) de la casa Kohn (L-1-7). **Castell dels Tres Dragons.** Del mateix any i autor que l'Hotel Internacional és l'edifici premodernista del Cafè Restaurant de l'Exposició, anomenat “Castell dels tres dragons” en referència al nom d'una obra de teatre de Frederic Soler. L'interior estava dotat amb cadires de Germans Thonet, probablement el model nº 14, segons es veu en alguna rara imatge de l'època (L-2-6) ¹¹. A l'exterior de l'edifici, en un dels escuts ceràmics, hi ha representada una dona asseguda en una cadira Thonet nº 14. **Hotel Colon** (1902). Propietat d'Artur Vilaseca, va ser construït per l'arquitecte Andreu Audet i Puig ¹². Al Colon es trobaven les populars i petites cadires nº 28 de Germans Thonet amb el respatllet, el seient i el cercle de reforç en forma de cor (L-1-8). Aquesta cadira era tan popular a Barcelona com la nº 14 -les dues tenien el preu de 9,25 pessetes al catàleg de 1891- i moblava restaurants com el de l'Hotel Gran Continental, el del Cercle del Liceu o el de la Font del Gat ¹³. **Cafè Novedades** (1904). Edifici del Passeig de Gràcia nº 6-11 fent cantonada amb Casp nº 1 ¹⁴. L'arquitecte i decorador va ser Salvador Vinyals Sabaté. A l'interior del cafè hi havia

¹⁰ La fotografia de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es va publicar a *Barcelona. Vitrina en temps d'exposicions*, Barcelona: Centenari de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, 1988, p. 42, amb projecte redactat per Teresa Sala i Julia Martínez.

¹¹ Cfr. Rossend CASANOVA, *El Castell dels Tres Dragons*, Barcelona: Museu de Ciències Naturals/ Institut del Paisatge Urbà i de la Qualitat de Vida, 2009, pp. 27 i 31. La imatge de l'interior de la p. 27 és un gravat de *La ilustración española y americana*, setembre de 1890, núm XXXIII, p. 132.

¹² Vid. fotografies del cafè a: Artur VILASECA, *Souvenir del Gran Hôtel Colon*, Barcelona sd. Les fotografies del Colon es van publicar fa temps a: Albert GARCÍA ESPUCHE, *El Quadrat d'Or...*, p. 271, les imatges de l'interior del cafè.

¹³ El restaurant del Cercle del Liceu amb aquesta cadira a: Lluís PERMANYER, *L'esplendor de la Barcelona burgesa*, Barcelona: Angle Editorial, 2008, p. 205, fotografia de Brangulí de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁴ La imatge de referència és una postal de l'arxiu del autor. Diverses imatges d'aquest històric cafè estan editades a: Albert GARCÍA ESPUCHE, *El Quadrat d'Or...*, pp. 280-281.

centenars de cadires del model 124 ½ de Germans Thonet amb decoració floral al respatller (L-1-19). Aquest model també es troba a la Galeria Cafè del Palau de la Música. **Palau de la Música**, seu de l'Orfeó Català inaugurat l'any 1908 i projectat per Lluís Domènech i Montaner. Hi havia diferents models de la casa Jacob & Josef Kohn entre el seu mobiliari. A la sala de juntes es podia trobar la cadira amb braços nº 68 del catàleg del fabricant de Moravia (L-1-4)¹⁵. En canvi a la sala de lectura el model utilitzat era el nº 30 (L-1-5) del mateix fabricant, una de les cadires patentades per Kohn l'any 1877 per la peculiar estructura en la qual hi ha una quàdruple unió directa entre el respatller i el seient que fa la peça més forta¹⁶. Finalment a la galeria cafè, com es veu a les postals de l'època, hi havia la cadira 124 ½ de Germans Thonet, la mateixa que la del Cafè Novedades (L-1-19). **Palau del Baró de Quadras**, projectat per Josep Puig i Cadafalch l'any 1904 al nº 373 de l'Avinguda de la Diagonal. A les fotografies de l'època¹⁷ es veu un piano amb una cadira de piano davant que és el model fabricat per J & J Kohn (L-1-6). Aquestes cadires de piano tenien el seient més alt i normalment eren de color negre, com els pianos als quals acompanyaven. El model de Kohn tenia un dibuix gravat d'una lira amb les paraules "Atelier J & J Kohn". **Casa Museu Gaudí**. Residència d'Antoni Gaudí durant molts anys –des de 1906 fins a 1925- projectada pel col·laborador Francesc Berenguer i Mestres. Entre el seu mobiliari, en aquest cas no dissenyat per Gaudí, es troba un espectacular bressol de fusta corbada de disseny arborescent (L-1-23) de la família de Berenguer Vellvehí, bressol fabricat probablement per Ventura Feliu Rocafort, productor destacat de moble corbat de València i que en va presentar un d'ídentic a l'Exposició Regional Valenciana de 1909, exposició de la qual n'era el vicepresident

¹⁵ Alguns exemplars d'aquesta cadira encara es troben a la Sala de Juntes de l'Orfeó: Antoni SÀBAT, *Palau de la música catalana*, Barcelona: Diputació de Barcelona-Escudo de Oro, 1991, p. 94.

¹⁶ Sobre aquesta característica especial –el disseny de la 30 millora no a una cadira 14 sinó a una cadira 14 amb reforços laterals- de la nº 30 de Kohn i les cadires derivades d'aquest model, cfr. Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn...*, pp. 14-15, 83 i 92. Aquesta diferència entre la nº 14 de Thonet i la nº 30 de Kohn és remarcada per Giovanni RENZI, *Thonet 14. The History, Development and Imitations of the Bestselling Chair in the World*, Milano: Silvana Editoriale, 2003, p. 19, nota 7.

¹⁷ Cfr. per exemple: Teresa M. SALA, *El modernisme*, Fotografies de Consol Bancells, Caixa Manresa/Angle Editorial, 2008, p. 118.

¹⁸. **Casa Antoni Pladellorens**, edificada cap al 1910 al Passeig de Gràcia de Barcelona i decorada pel moblista Gaspar Homar, presenta un saló d'entrada (Hall) amb mobiliari modern de la casa Kohn ¹⁹. En primer lloc un sofà i dos cadires amb braços del model nº 420 del catàleg (L-1-18); en segon lloc es troba un conjunt de taules niu amb decoració lateral quadriculada del model nº 988 del catàleg (L-1-16) que segons les fonts més fiables és un disseny de Josef Hoffmann (1870-1956) ²⁰. En tercer lloc hi ha al Hall un parell de jardineres també amb aparença geomètrica del model nº 1019 del catàleg (L-1-15) ²¹. **La Pedrera** d'Antoni Gaudí tenia uns pisos de lloguer. En un d'ells, actualment visitable, es troba abundant mobiliari de moble corbat com unes cadires (L-1-1), una trona, un llit (L-1-2), un balancí i una cadira infantils, un lavabo... probablement peces procedents de València. Hi ha un altre pis de lloguer habitat de La Pedrera que presenta diverses peces de moble corbat, entre d'altres una elegant cadira nº 19 de Germans Thonet (L-1-22) ²². **Palau Simon**, al carrer Mallorca cantonada Pau Claris projectat per Josep Domènech i Estapà l'any 1886. Edifici luxós amb una rotonda envitrallada que donava al jardí en la qual, segons la fotografia de l'Arxiu Mas, es situaven unes cadires historicistes nº 32 de Germans Thonet (L-1-14) juntament amb una funcional taula del mateix fabricant, la nº 8907 (L-1-17) ²³. **Restaurant Pince** (1905). Promogut per Jean Pince, es trobava al carrer Ferran nº 21 fent cantonada amb Rauric nº 2. L'arquitecte de la reforma modernista va ser Joan Alsina i Arús. En alguna fotografia de la xarcuteria del restaurant, com la de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya,

¹⁸ El bressol de Ventura Feliu, present encara en el seu catàleg de 1924, és una variant del bressol nº 3 de la casa Kohn. Trobem un exemplar del bressol nº 3 de Kohn al Museu del Disseny de Barcelona: *vid.* Pilar VÉLEZ (Dir.), *100 mirades a la col·lecció*, Barcelona: Museu del Disseny de Barcelona/Ajuntament de Barcelona, 2014, p. 122.

¹⁹ La fotografia del Hall és d'Adolf Mas i es conserva a l'Arxiu Mas-Institut Amatller d'Art Hispànic.

²⁰ Sobre aquesta taula cfr. Giovanni RENZI, *Il mobile moderno. Gebrüder Thonet Vienna. Jacob & Josef Kohn*, Milano: Silvana Editoriale, 2008, pp. 180-181.

²¹ La jardineria es localitza al catàleg general de J. & J. Kohn de 1910, p. 71.

²² S'ha publicat una fotografia d'aquest interior de Consol Bancells a: Teresa M. SALA, *El modernisme*, p. 193, i també una imatge diferent on es veu aquesta cadira a: Consol BANCELLS (Dir. científica i fotografies), *Joies del modernisme català. Espais interiors*, Barcelona: Enciclopèdia catalana/Ajuntament de Barcelona, 2014, p. 291.

²³ La fotografia de l'interior de la rotonda de la Casa Simon de l'Arxiu Mas està reproduïda, per exemple, a: Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn...*, p. 41, fotografia inferior. També amb altres fotografies del Palau a: Albert GARCÍA ESPUCHE, *El Quadrat d'Or...*, p. 49.

s'observen unes cadires n° 57 de J & J Kohn (L-1-9); però al *Saló Art Nouveau* del restaurant, el model que es veu a les imatges existents - les fotos que hi ha al Museu del Modernisme Català-, era el delicat n° 662 de Germans Thonet, peça elegant i refinada en el seu disseny (L-1-3) ²⁴. **Restaurant del Tibidabo.** Inaugurat l'any 1902 al cim de la muntanya del Tibidabo, tenia unes cadires de Germans Thonet peculiars doncs es tractava d'un model fet expressament per al restaurant, amb una peça rectangular a la part inferior del respatllet per posar-hi el nom de l'establiment ²⁵.

Fonda de España. Es troba al carrer Sant Pau n° 11. Edifici reformat per Lluís Domènech i Montaner entre 1900 i 1903. Al restaurant de la Fonda –o Saló de les Sirenes- es trobava el model n° 20, probablement de la casa D.G. Fischel Fills, donat el peculiar disseny de l' "omega" del respatllet (L-1-12) ²⁶. **Hotel Buenos Aires,** de Vallvidrera, reformat per Jeroni F. Granell i Manresa l'any 1910 amb formes modernistes, particularment el magnífic menjador que es conserva parcialment. Destacaven en el seu moment en una fotografia de Lucien Roisin que es conserva a l'Arxiu Històric de l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Barcelona, uns espectaculars penjadors dels Germans Thonet (n° 10415) (L-1-10) i les petites cadires n° 57 de J & J Kohn, com les que hi havia al Cafè Euterpe de Sabadell (L-1-9). Tot plegat una contribució del mobiliari corbat a l'ambient profundament modernista de l'establiment de Vallvidrera ²⁷. **Restaurant de l'Estació del Passeig de Gràcia.** El baixador del Passeig de Gràcia, al carrer Aragó, va ser construït per l'arquitecte Salvador Soteras i Taberner l'any 1902 i a l'interior hi havia un restaurant d'inspiració neo-àrab amb les populars cadires qualificades universalment com a *Art Nouveau* n° 221 de Germans Thonet, amb la decoració de palmera al respatllet (L-1-13). Probablement les taules també eren del mateix fabricant. **Guanteria i complements Alonso** (1905). Carrer Santa Ana n° 27. Botiga modernista inclosa

²⁴ Va aparèixer per primera vegada aquest model de cadira al suplement de 1907 del catàleg de Thonet de 1904: *Thonet Bentwood & other Furniture. The 1904 illustrated catalogue*, New York: Dover publications, 1980, p. 139

²⁵ Es veu aquesta modalitat de cadira per a cafès i restaurants al catàleg de Germans Thonet de 1904: *Gebrüder Thonet. Möbel aus Gebogenem Holze*, Wien: 1904, Hannover: 1999, edició de Peter Ellenberg, p. g del catàleg.

²⁶ Les fotografies de referència, ja conegudes, són de l'Arxiu Mas-Institut Amatller d'Art Hispànic.

²⁷ Cfr. Julio VIVES CHILLIDA, *Hotel Buenos Aires. Un record del modernisme a Vallvidrera*, Ed. Lulu.com (*print on demand*) (ISBN: 978-1-4092-7087-4), 2009, pp. 50-51.

actualment en la ruta del modernisme. La botiga encara existeix i es conserven en el seu interior cadires estil *Secession* de Luis Suay amb tres barres i tres cercles al respatller (L-1-11) ²⁸.

3.- Pel que fa als espais eclèctics, els models dels quals es recullen a la làmina 2 (L-2) [Fig. 2], s'ha fet una selecció en funció de les característiques del mobiliari present, donant prioritat a aquells espais amb moble corbat modernista.

Fig. 2.

Raspallaria Ramón Trabal. Rambla de Catalunya nº 12 (1910) ²⁹. Important i moderna botiga de material higiènic que tenia el model molt reconegut nº 91 de Germans Thonet entre el seu mobiliari (L-2-12). El disseny d'aquest model s'acostuma a atribuir a August Thonet, un dels Germans Thonet ³⁰. **Clínica dentista del Dr. Mimbela.** Carrer de Fontanella nº 8. (1916) ³¹. Un grup de sofà, cadira amb braços i cadira de J & J Kohn atribuït a Josef Hoffmann, el número 728 b, variant de l'anomenat model "Cabaret Fledermaus" ³²; un conjunt sorprenent per a la sala d'espera d'un dentista (L-2-9). **Merceria La Cubana** (1914). Ronda Sant Pere nº 4. Cadires de *Hijos de Joaquín Lleó* (València) identificades per la trava denominada

²⁸ Aquest model de Luis Suay (model nº 107, p. 34 del catàleg de 1910) és el mateix que hi havia al restaurant i a la cafeteria de l'Estació del Nord de València, projectada per Demetrio Ribes.

²⁹ *Barcelona artística e industrial*, (B.A.I.) 1910, p. 96.

³⁰ Per exemple al prospecte *Museum Thonet*, Gebrüder Thonet GmbH, Frankenberg/Eder, s.d.; a Alexander von VEGESACK, *Thonet. Pionier des Industriedesigns 1830-1900*, D-Weil am Rhein : Vitra Design Museum, 1994, catàleg sense paginació; i a: *Against the grain...*, p. 32.

³¹ *Barcelona artística e industrial*, (B.A.I.) 1916, p. 352. Publicat a Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn...*, p. 124. Es pot veure un conjunt complet nº 728b a: Luisa DELLE PIANE, Anna PATRASSI e Giancarla ZANUTTI, (Eds.), *Alle origini del design. Thonet e Kohn: tecnica e poesia del mobile viennese in legno curvo*, amb assaig crític de Renato de FUSCO, Milano: Edizione Lybra, 1986, pp. 56-57, amb indicació de Josef Hoffmann com a autor del model.

³² Vid. la cadira del Cabaret *Fledermaus* a: Julio VIVES CHILLIDA, *Josef Hoffmann y Jacob & Josef Kohn a la Kunstschau Wien de 1908. La pequeña casa de campo: una efímera obra de arte total*, Editorial Lulu.com (*print on demand*), ISBN: 978-1-4092-0239-4, 2008, pp. 12 i 13.

“arquillo”, que era una patent d’aquests fabricants obtinguda l’any 1909 (L-2-11)³³. **Viuda e Hijos de José Borrull.** A la Plaça de les Olles nº 9. (1910). Es tracta d’una botiga d’articles de pesca que encara existeix. Les cadires -que ja no existeixen-, amb una ampliació adequada de la imatge, s’identifiquen com l’interessant model nº 334 de la casa Kohn, d’estil *Secession* per la decoració en quadrícula del respatllet i unes volutes al costat de les potes del davant que recorden les conegudes esferes de reforç dels models de Hoffmann i Siegel (L-2-10). **Aduanas y transportes Calzada.** Passeig d’Isabel II nº 3³⁴. Model nº 728/F (*fauteuil*) el disseny geomètric del qual es atribuït tradicionalment a Josef Hoffmann perquè es la cadira amb braços que complementa la cadira del Cabaret Fledermaus, dissenyat per Hoffmann (L-2-15). Presenta, efectivament, les característiques esferes caragolades entre el seient i les potes. En canvi, en la literatura més recent s’atribueix aquest *fauteuil* al seu destacat deixeble Gustav Siegel (1880-1970), que va ser un arquitecte contractat per Kohn l’any 1899 per fer nous dissenys de mobles, gaudint ja d’un gran èxit amb el seu estand a l’Exposició Universal de París de 1900³⁵. **Casa Museu Joan Maragall.** Carrer Alfons XII nº 79. A la Casa Museu del poeta es conserva un bressol nº 2 de Germans Thonet que va pertànyer a la seva família (L-2-3). És un model amb disseny concèntric de les barres i molt funcional, amb rodets, però més senzill que el model nº 1 del catàleg dels fabricants vienesos³⁶. A la mateixa Casa es troba una cadira amb braços nº 67 de D.G. Fischel Fills, un model tornejat i amb respatllet de xapa calada i perforada recollit al catàleg de 1889 d’aquest fabricant de Bohèmia (L-2-16). Es tracta d’una peça representativa de la producció de Fischel que es venia a Barcelona. **Casa dels Monturiol.** Interior. Cadira amb braços que combina formes rodones i formes rectilínies i que és la nº 341 del catàleg de J & J Kohn (L-2-4)³⁷. **Clínica de Nostra Sr^a del Pilar.** Balmes nº 271. Postal del «saló de preferència». Es

³³ Expedient P 46206 , “mejoras en las sillerías llamadas de Viena” inventor José María Lleó Ibars , 25 d’agost de 1909, concedida el 15 d’octubre de 1909. Arxiu Històric Digital de la “Oficina Española de Patentes y Marcas”.

³⁴ *Barcelona artística e Industrial*, 1917, p. 143.

³⁵ En aquest sentit d’atribuir el model 728 i la seva sèrie a Siegel vegeu: Giovanni RENZI, // *mobile moderno...*, pp. 30-31 i 164-165.

³⁶ El bressol de la casa de Joan Maragall es pot veure a Teresa M. SALA, *El modernisme*, p. 243.

³⁷ Fotografia del Fons Josep Salvany de la Biblioteca de Catalunya. Aquest model de moble de saló va aparèixer per primera vegada al suplement de 1907 del catàleg francès de Kohn de 1904, p. 93.

veu a la dreta de la imatge un balancí nº 7092 de Germans Thonet, peça de 1905 rara, clarament modernista i identificable pel seu disseny innovador (L-2-7)³⁸. **Sociedad de Atracción de Forasteros**. Rambla del Centre nº 32. Reforma de 1910. Cadira amb braços d'escriptori nº 723 de Salvador Albacar, de València, d'un gust modern depurat i inspirat en un model molt semblant de J & J Kohn que té el mateix número al catàleg (L-2-14)³⁹. **Restaurant de l'Hotel Falcon**. Reforma de 1912. Decoració de la casa F. Vilaró Esponellà⁴⁰. Cadira modernista nº 642 de Germans Thonet en un dels dos menjadors -el menys conegut- de l'hotel (L-2-13)⁴¹. **Terrassa de l'Hotel Oriente**. Rambla del Centre nº 20. Model nº 30 de J. & J. Kohn. Fotografia de Frederic Ballell de 1907-1908, de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona (L-1-5). **Cafè Nuevo Liceo**. Rambles, Pla de la Boqueria nº 4. Terrassa i interior amb tamborets amb la trava de Ventura Feliu Rocafort per a cadires i altres mobles, anomenada "centre de resistència" (L-2-1 amb la mateixa trava que la cadira nº 41 que es menciona a continuació)⁴². **Sala de Lectura dels Magatzems "El Siglo"**. La cadira nº 41 de Ventura Feliu amb la trava en forma de llaç va ser molt popular a València i a Barcelona: es trobava als catàlegs de "El Siglo" i el seu "saló de lectura i escriptori públic" va estar durant cert temps moblat amb aquest mateix model com es veu en una postal de l'època (L-2-1). **Hotel Peninsular**. Carrer de Sant Pau nº 34-36. Reforma de 1911. Al pati hi havia balancins de Ventura Feliu Rocafort com es demostra per la "corba d'anguila" que presentaven (L-2-8). **Restaurant de l'Hotel**

³⁸ La primera vegada que va aparèixer aquest model va ser al suplement de 1907 al catàleg de 1904 de Germans Thonet: *Thonet bentwood...*, p. 141. Tot i així consta la seva existència en una publicació interna de Germans Thonet –*Zentral Anzeiger* nº 17- del mes d'octubre de 1905 publicat a Giovanni RENZI, *Il mobile moderno...*, p. 143. Es conserva un balancí nº 7092 al Musée d'Orsay (París). Vegeu-ne un exemplar també a: Stefan ASENBAUM i Julius HUMMEL, (Eds.), *Gebogenes holz. Konstruktive Entwürfe. Wien 1840-1910*, Wien: 1979, p. 34. Sobre els balancins de Thonet *vid.* en general: Chiara Carafa RENZI, Giovanni RENZI, Wolfgang THILLMANN, *Sedia a dondolo Thonet/Thonet Rocking Chairs*, Milano: Silvana Editoriale, 2006.

³⁹ Catàleg de Salvador Albacar de 1911, p. 42. Algunes imatges de l'oficina a *Barcelona Artística e Industrial*, 1910, p. 65.

⁴⁰ La fotografia no indica la identificació de l'establiment però la seva decoració coincideix exactament amb les imatges de l'altre menjador de l'Hotel Falcon a: *Barcelona atracción*, 1915, p. 226.

⁴¹ Aquest model de disseny *secessionista* va aparèixer per primera vegada al suplement de 1907 del catàleg de 1904: *Thonet bentwood...*, p. 139. *Vid* un exemplar amb aquesta qualificació a Jirí UHLÍR, *Thonet. Poryní-Víden-Morava*, Muzeum umení Olomouc, 2001, p. 139.

⁴² Hi ha una coneguda fotografia de l'exterior del "Nuevo Liceo" de Frederic Ballell (1907-1908) de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona on es veuen perfectament aquests tamborets.

Continental. Plaça de Catalunya (1900). Model nº 28 de Germans Thonet, com al cafè restaurant del Gran Hotel Colon (L-1-8) però amb capitells a les potes del davant ⁴³. **Camiseria Francisco Puig.** Carrer Pelai nº 32 (1913). Model amb una peça decorativa *Art Nouveau* al respall que és el nº 63 de Salvador Albacar (L-2-2) ⁴⁴. **Cerveceria Moritz.** Postal de l'arxiu de l'autor girada el 1902 on es veuen els jardins del carrer Sepúlveda nº 201, cantonada Muntaner. Model nº 30 de J & J Kohn. En la imatge, encara que l'home que parla estigui assegut en una cadira nº 14, probablement de Germans Thonet (L-2-6) ⁴⁵, les cadires que es veuen al fons de la imatge són el ben diferent nº 30 de la casa Kohn (L-1-5). **Restaurant del Casino de l'Arrabassada.** Inaugurat l'any 1911, obra d'Andreu Audet i Puig. Existeixen diverses fotos i postals. Al restaurant, i potser en altres espais del casino, es trobaven cadires de Salvador Albacar qualificades per la seva trava en forma de S corbada horitzontal, que era una de les seves patents (L-2-5) ⁴⁶.

4.- Finalment, dels retrats de gent fets a Barcelona se n'ha fet una selecció, reflectida en la làmina 3 (L-3) [Fig. 3], mostrant com els fotògrafs barcelonins incorporaven moble corbat a les seves estàncies.

Fig. 3.

1) Retrat d'home amb cadira, del fotògraf R. Font. La cadira és el model nº 55 de D.G. Fischel Fills (L-3-14) ⁴⁷. 2) Dona llegint. Fotografia d'autor desconegut de l'interior d'una casa de Barcelona (1910 ca.). La dona seu en un balancí nº 2 de

⁴³ Postal de l'arxiu de l'autor. Vegeu: Albert GARCÍA ESPUCHE, *El Quadrat d'Or...*, p. 263.

⁴⁴ *Barcelona artística e industrial*, 1913. La cadira es veia al catàleg d'Albacar de 1911, p. 51.

⁴⁵ La nº 14 de Germans Thonet era peça habitual en altres establiments, per exemple, tal com es veu en postals, en una de les sales de la Maison Dorée de Plaça de Catalunya, a l'Hotel Suizo, al saló Condal de l'Hotel Oriente o –*Barcelona Artística e Industrial*, 1910- al restaurant Miramar de la muntanya de Montjuïc. El problema que es presenta amb les nº 14 – i també amb la nº 18 que és la que es troba, per exemple, al Cafè del *Circo Español*- és determinar, sense tenir el moble davant, qui n'era el fabricant, doncs hi havia molts imitadors d'aquests *best-seller* de la fusta corbada. Vegeu Giovanni RENZI, *Thonet 14...*

⁴⁶ Aquesta patent de trava en forma de S corbada horitzontal s'explica al catàleg de Salvador Albacar de 1911, en una de les pàgines inicials. És la patent d'invenció nº 31.875 concedida el 31 de juliol de 1903 per vint anys: *BOPI* Nº 408, 1903.

⁴⁷ Es veu al catàleg de 1889 de D.G. Fischel Fills, p. 15.

Ventura Feliu que té la característica que els laterals del respalller, els recolza-braços i el balancí estan formats d'una sola peça continua de fusta corbada, tret que li atorga una major elegància (L-3-1)⁴⁸. 3) Fotografia d'Ignasi Canals de membres de la família Canals al carrer Casp (1921). Amb model de balancí del valencià Luis Suay Bonora fabricat des del 1906 (L-3-8). La característica del balancí és, com en la fotografia anterior, que tots els laterals estan formats d'una sola peça de fusta corbada cosa que li dóna una forta imatge de continuïtat lineal⁴⁹. 4) Fotografia de la família -les filles entre altres- de l'actor català Iscle Soler (1843-1914) al seu domicili de Barcelona, publicada a *El Teatre Català* del mes d'agost de 1913. S'endevina per diversos detalls, entre els quals el peculiar capitell de les potes del davant del sofà, el valuós model de sofà i cadira amb braços nº 27 de Germans Thonet (L-3-13). 5) Fotògraf Francesc Amer, al carrer Pelai nº 50 i Carme nº 3. Un paravent (mampara nº 2) de Germans Thonet com aquest el tenia el cineasta Billy Wilder (1906-2002) a la seva col·lecció de moble de Viena que es va vendre en part en una subhasta de Christie's l'any 2000 (L-3-12)⁵⁰. 6) També del fotògraf Amer una fotografia d'una nena dempeus sobre un espectacular reclinador de Germans Thonet (L-3-11). 7) Fotògraf M. Bonet, carretera de Sants nº 97. Fotografia d'un nen agafat a un sofà infantil nº 1 de Germans Thonet (L-3-9). 8) Fotografia de l'Arxiu Històric de l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Barcelona (I.E.F.C.). Nen en una trona de J & J Kohn convertible en carro (nº 1551 del catàleg). Es tracta d'un model que Kohn va presentar i patentar l'any 1877 (L-3-4). Va tenir molt d'èxit i els altres fabricants el van imitar de seguida⁵¹. 9) Fotògraf J. Alonso, al Saló de Sant Joan nº 133 (1916): model de cadira de braços historicista nº 278 de Kohn (L-3-10). 10) *Nou retrat de la Rosita Riera i el gat*. (1925). Fotografia de Josep Salvany del fons fotogràfic de la Biblioteca de Catalunya. Està asseguda en un balancí nº 9 amb doble cercle de D.G.

⁴⁸ Vegeu aquest model de balancí a: Julio VIVES CHILLIDA, *Catàleg de la col·lecció de balancins*, Vinaròs: Fundació Caixa Vinaròs/4 colors, 2013, p. 25.

⁴⁹ Es pot veure aquest model de balancí, inspirat en un model de J. & J. Kohn dissenyat per Gustav Siegel, a: Julio VIVES CHILLIDA, *Catàleg...*, p. 29. Sobre aquest balancí de Suay es va fer un reportatge a la revista *Por esos mundos* del desembre de 1911 amb el títol "Cómo se hace una mecedora". La fotografia de Canals ha estat publicada a: Lluís PERMANYER, *L'esplendor...*, p. 92.

⁵⁰ Vid. Christie's (Los Angeles), *Innovators of Twentieth Century Style including Property from the Collection of Billy Wilder*, Thursday 18 may 2000, p. 103, nº 234 de catàleg.

⁵¹ Es va publicar per primera vegada al catàleg de J & J Kohn de 1882 (EEUU), p. 21.

Fischel Fills, balancí que ja apareixia al catàleg de 1889 (L-3-15). 11) Fotògraf A. Esplugas, Plaça del Teatre. Fotografia d'una noia asseguda a cavall en una cadira nº 28 de Germans Thonet (L-1-8). 12) Fotografia d'A. Baró amb seu a Rambla dels Estudis nº 9 de Barcelona (1918). Nen dempeus sobre una cadira amb braços número 12 de Jacob & Josef Kohn (L-3-6). Aquesta cadira amb braços dissenyada com a cadira d'escriptori es va fer famosa l'any 1925 perquè Le Corbusier la va escollir per posar-la al seu Pavelló "l'Esprit nouveau" de l'exposició internacional sobre arts decoratives de París i en va fer elogiosos comentaris. Tot i que el seu disseny ha estat reiteradament atribuït a Germans Thonet amb data –entre d'altres- de 1902, la primera vegada que aquest model va sortir en un catàleg comercial va ser a l'extracte de catàleg alemany de Jacob & Josef Kohn de 1899, del qual es troba un exemplar a la biblioteca del Museu d'Arts Decoratives de Praga. Creiem que és un dels primers models que va dissenyar Gustav Siegel el mateix any que va ser contractat per la casa Kohn. La lògica d'aquest disseny és que prefigura estructuralment el disseny de Siegel de la cadira amb braços nº 715 que va triomfar a l'Exposició Universal de París de 1900⁵². 13) Fotografia de la petita Dolors Canals Farriols (1913-2010), que va ser una puericultora destacada a la seva època, amb un balancí infantil de Ventura Feliu (València), model patentat anomenat de la "corba d'Anguila", el mateix sistema que el present als balancins d'adult de l'Hotel Peninsular mencionats a l'apartat anterior (L-2-8)⁵³. 14) Fotografia de l'historiador de l'art i crític Feliu Elías "Apa", assegut en un balancí, el nº 6 del catàleg, de Salvador Albacar (València) (L-3-7)⁵⁴. 15) Fotografia de Francesc Ullés amb les seves joguines al costat de la cadira nº 70 de J.& J. Kohn (1923) (L-3-2)⁵⁵. 16) Fotògraf Gausí, al carrer Pelai nº38 (1914), model de canapè de Luis Suay del catàleg de 1910 (nº 13) (L-3-5). 17) Fotografia del col·legi Montessori. Cadira de piano de l'estil de D.G. Fischel Fills

⁵² Es troba una comparativa dels diferents fabricants, tot defensant la tesi tradicional, a: Albrecht BANGERT i Peter ELLENBERG, *Thonet möbel. Bugholz-Klassiker von 1830-1930*, München: Wilhelm Heyne Verlag, 1997, pp. 112-113. Giovanni RENZI, *Il mobile moderno...*, p. 13, nota 4, reconeix que aquest model és un disseny de J.& J. Kohn.

⁵³ Fotografia de l'Arxiu Històric Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya. Vegeu aquest balancí infantil de Ventura Feliu a Julio VIVES CHILLIDA, *Catàleg...*, p. 26.

⁵⁴ Julio VIVES CHILLIDA, *Catàleg...*, p. 28. La fotografia de Francesc Serra, bastant coneguda, es conserva a l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona i va ser publicada a *La esfera*, 1917.

⁵⁵ Fotografia d'Emili Ullés (1923) de l'Arxiu Històric Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, ja publicada a Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn...*, p. 86.

que es venia als magatzems “El Siglo”. El motiu del respalller sembla representar un canelobre (L-3-3) ⁵⁶.

5.- El moble de fusta corbada de Viena i de València va tenir una influència destacable en el moviment del modernisme a la Barcelona del 1900. Hi havia un mercat important sobre aquests béns de consum a la ciutat. Molts espais públics modernistes, en particular cafès i restaurants, però també botigues, estaven moblats amb cadires vieneses, particularment dels Germans Thonet i de J. & J. Kohn. També en espais privats com cases particulars o en estudis de fotògrafs es trobaven variades peces de fusta corbada d’interès. Tot això formava part de l’estètica modernista que, dominada des de 1890 pel moble corbat vienès, poc a poc va ser acompanyada pel moble corbat valencià.

En aquesta breu aproximació hem distingit entre espais modernistes, espais eclèctics i retrats. Si comparem els models de les tres làmines difícilment es pot afirmar que els uns són més modernistes que els altres, però tots contribueixen d’una manera o altra a l’*atmosfera* modernista. Ara bé, vistes en conjunt, sumant cinquanta-cinc models diferents, les làmines també donen una idea aproximada -i en aquest sentit són representatives- de la categoria de moble corbat popular present a la Barcelona del 1900, i dels resultats del programa de fer en fusta corbada qualsevol tipus de moble: cadires, cadires amb braços, llits, balancins, moble infantil, penjadors, paravents, sofàs, taules, trones, bressols, tamborets, jardineres... Un reflex del mínim que es trobava a Barcelona en aquella època, tot un món *sub specie* de fusta corbada ⁵⁷. Entre totes les peces vieneses destaca el mobiliari modern dissenyat pels arquitectes austríacs Josef Hoffmann i Gustav Siegel i fabricat per la casa Kohn, que tenia una botiga important, entre 1908 i 1912, a la plaça de Catalunya.

⁵⁶ Aquesta fotografia que prové de *La esfera* 1915, nº 9, p. 79, ha estat publicada a: Julio VIVES CHILLIDA, *Jacob & Josef Kohn...*, p. 47.

⁵⁷ L’expressió és presa de Renato de Fusco en l’assaig de *Alle origini del design...op. cit.*, p.8.